

Ritmester Axel Sehested og Fru Øllegaard Thott i Brøndbyvestre 1664—1692.

Af fhv. Lærer *J. P. Jørgensen*, København.

Kilder: Smørum Herreds Thingbøger 1664—1692. — P. Jensen: Gaunøs Historie. — Thyra Sehested: Rigskansler Chr. Th. Sehested. — Sammes: Admiral Chr. Th. Sehested. — Brøndbyvestre Jorders Matrikulering 1682. — Sammes Udskiftning 1790. — Capt. Hirsch: Samlinger.

I Enevældens Tid træffer vi ofte Officerer bosatte i Landsbyer paa større Gaarde, som derefter blev kaldt Officersgaarde. En saadan Officer var Ritmester, Oberstløjtnant Axel Sehested, der med sin Frue, Øllegaard Thott, i en Aarrække beboede en Bondegaard i Brøndbyvestre, der efter ham blev kaldt Axel Sehesteds Gaard.

Axel Sehesteds Fader var Christen Thomæsen Sehested til Stougaard og Tanderup m. m. (f. 1590, † 1657), en dygtig Statsmand, der under Christian IV var Kongens og Rigets Cansler og som saadan var med til at afslutte den sørgelige Fred i Brømsebro. Moderen var Mette Holgersdatter Rosenkrantz, Datter af den lærde Holger Rosenkrantz til Rosenholm.¹⁾

Christen Thomsen Sehested bestræbte sig for, at hans Søn kunde blive uddannet og dygtiggjort til i Tiden at kunne indtræde i Rigets og Kongens Tjeneste. Efter i Hjemmet at have faaet en omhyggelig Opdragelse og Undervisning skulde den unge Sehested derfor, som Skik og Brug da var, yderligere uddanne sig i Udlandet, og Fade-

¹⁾ Slægten Sehested: Jfr. Danmarks Adels Aarbog. 1911.

ren valgte da til Hovmester og Rejseledsager for sin Søn Laurits Jensen Bording, en rejsevant og velbegavet Student, der nylig var hjemkommen fra en fleraarig Rejse i Udlandet. Den unge Sehested rejste saa flere Aar i Udlandet. 1648—49 studerede han i Orleans; senere var han i Rom, Florents, Venezia, Tyskland, og 1652 vendte han tilbage til Danmark. I Aaret 1654 købte han det skaanske Gods Fligende og blev samtidig forlenet med Munkeliv Kloster i Norge. Samme Aar, d. 7. Maj, ægtede han i Malmø Øllegaard Ottesdatter Thott, Datter af Rigsraad Otte Tagesen Thott til Herresædet Næss og andre store Godser i Skaane; hun bragte Godset Mogenstrup i Medgift¹⁾. Brylluppet fejredes med stor Pomp og Pragt i Overværelse af talrige Slægtninge og Venner, navnlig af den skaanske Adel, og Livet syntes da at forme sig lyst og lykkeligt for det unge Par. Ingen anede vel den Gang, hvilke Trængsler og Genvordigheder, Sorger og Bekymringer det i de kommende Dage skulde møde.

I Begyndelsen af 1657 var der Udsigt til Krig med Sverrig, og efter at en Rigsdag i Odense havde bevilget Midler til Landets Forsvar, fik Axel Sehested Bemyndigelse til paa egen Bekostning i Skaane at hverve et Korps af 100 Ryttere. Disse var blandt de Ryttere, der senere i Henhold til Bestemmelserne i Roskildefreden blev afleveret i Holsten til Svenskerne. — Da Krigen atter brød ud 1658, mødte Axel Sehested i København, hvor han kæmpede paa Volden i Ulrich Chr. Gyldenløves Regiment; men da Krigen var endt, stod han som en forarmet Mand. Han fik ingen Erstatning for sit Udlæg som Hverver af Rytterkorpset; Forleningen af Munkeliv Kloster mistede han ved Roskildefreden, og hans skaanske Godser blev indtagne under den svenske Krone som Vederlag for Bornholm. Som Erstatning fik han forskelligt Jordegods i Danmark, deriblandt Hovedgaarden Strandegaard, der var oprettet af den i Svenskekrigen ødelagte og derefter nedlagte Bondeby Fiskerhoved ved Præstø Bugt, af Hartkorn

¹⁾ Mogenstrups og Fligendes Htk. var c. 1250 Tdr. Jfr. K. Fabricius: Skaanes Overgang I, 161.

ialt 38 Tdr.; endvidere 4 Gaarde i Lyderslev, 2 Gaarde i Gevnø, 1 Gaard i Skørping, samt 1 Gaard i Højstrup, med Tilliggende, deriblandt Skov — alt i Præstø Amt. — Efter Faderens Død 1657 arvede han Fædrenegaarden Stougaard med underliggende Bøndergods (c. 60 Tdr. Htk.) samt en adelig Gaard paa Østergade i København. Men med alle disse Besiddelser var det kun slet bevendt, da Arvegodset Stougaard saavel som Vederlagsgodset var næsten lagt fuldstændig øde af svenske og polske Krigere. Intet Under da, at han haardt trængt af sine Kreditorer maatte gøre Opbud, hvorefter hans Jordegods i Præstø Amt erhvervedes af Købmand Hans Pedersen Klein fra Køge, der som Kaperkaptajn i Krigens Tid havde tjent en stor Formue, hvorhos han som dreven og snu Pengeudlaaner ydede Regeringen og forgældede Adelsmænd Laan mod Pant i Jordejendomme. Ax. Sehesteds Fædrenegaard Stougaard var pantsat til en lignende Pengeudlaaner, Kort Heinrich Merscher, der 1666 lod sig denne Gaard udlægge.

Imidlertid var Ax. Sehested tyet ind til sin adelige Gaard i København. Men havde han ventet at opnaa Embede i Statens Tjeneste, eller dog en lønnet Stilling, blev han skuffet; efter Enevoldsmagtens Indførelse havde Kongen ikke Brug for Sehesteds Tjeneste, uagtet denne havde underskrevet Suverænitetssakten (af 1661) og derved godkendt Regeringsforandringen. Men han hørte jo til Højadelen, som ikke var vel anset af Frederik III og Sophie Amalie, der frygtede Forsøg paa at genrejse Adelsvælden; og det var vel heller ikke glemt, at Ax. Sehesteds Fader, Chr. Thomæsen Sehested, var blandt de 4 Rigsraader, der havde affattet den haarde Haandfæstning, Kong Frederik maatte underskrive ved sin Tronbestigelse.

I sin betrængte Stilling maatte Ax. Sehested tage til Takke med 1664 at fæste en Boelsgaard i Brøndbyvestre af Htk. 22 Tdr., som bevilgedes ham uden Skat eller lignende Tynge, medens han derimod var pligtig at yde Tiende samt svare den paa Gaarden hvilende Landgilde: 4 Pund Byg, 4 Tdr. Havre, 1 Lam, 1 Gaas, 4 Høns og 1 Læs Hø, hvilket efter Datidens Priser blev ansat til 58 Rdlr. Samtidigt fæstede han i Sundbyøstre paa Amager en

Gaard, hvis Skyldsætning var noget lignende. Gaarden i Brøndby var øde, da Ax. Sehested overtog den; formodentlig var det en Gaard, der var afbrændt i Svenskekrigens Tid. Han opførte nu paa Tomten en ny Gaard af Bindingsværk med klinede Vægge og Straatag, men iøvrigt saaledes indrettet, at den kunde afgive en rummelig og nogenlunde sømmelig Beboelse for en aristokratisk, højadelig Familie, som det var gaaet tilbage for. Og da Udbyttet af Gaardens Drift ikke vilde kunne strække til, for at han med Familie kunde leve standsmæssigt, maatte han, der jo var yderlig fattig, have Opmærksomheden henvendt paa at skaffe sig forøgede Indtægter. Han startede derfor Bryggeri og Brænderi paa Gaarden og byggede i den Anledning 2 store Kældere. Ved Fæstebrev af 11. Juni 1666 erhvervede han Brøndbyøstre Kirketiende, »Tienden at leve paa Gaarden i Brøndbyvestre«. Brøndbyøstre Kirke var imidlertid ødelagt i Krigsaarene, og Kirkeværgerne havde derfor til dens Istandsættelse stiftet et Laan, for hvis Tilbagebetaling de personlig indestod. Ax. Sehested tænkte imidlertid ikke paa Kirkens Istandsættelse, men anvendte Tiendekornet i Bryggeriet og Brænderiet, og Kirkens Værger fik ham derfor ved Rettergang kendt pligtig til at overtage det anførte Laan, samt til udelukkende at anvende Tiendebeløbet til Kirkens Istandsættelse. Da han saaledes ikke kunde se sin Fordel ved at besidde Tienden, opgav han Fæstet.

Samtidigt med Anlæg af Bryggeri og Brænderi indrettede Ax. Sehested et Mølleri ved Gaarden. Oprindeligt har han vistnok tænkt paa at anlægge en Vandmølle ved Magleaaen, der den Gang var et betydeligt Vandløb; men da dette var for omstændeligt, anlagde han paa Bakken udenfor Gaarden en Vindmølle, som han fra først af bortforpagtede, men senere drev selv. Inde i Gaarden byggede han en Hestemølle. — Aar 1671 startede Ax. Sehested en Kro, som blev bygget paa Toftevangen ved Køge Landevej, der den Gang ikke laa ved Strandkanten, men længere inde paa Bymarken. Kroen, som blev kaldt »Axel Sehesteds Kro« eller »Axel Sehesteds Hus«, bortforpagtede han til en Jens Andersen fra København paa Vilkaar, at

denne 1671 var fri for Afgift; senere skulde han svare 60 Sldr. aarlig. Iøvrigt styrede Sehested selv sin Bedrift: Mølleriet ved Morten Jochumsen, Bryggeriet ved Brygger-svend Christen Nielsen og Avlsvæsenet ved Avlskarlen Peder Laursen. Stillingen som Herskabskusk beklædtes af Jørgen Christensen, medens Niels Christensen var Tjener. Til som Muremester »at kline og spikke« Gaardens Bygninger benyttede han »forrige Skolemester Christen Hansen«.

Axel Sehesteds slette økonomiske Forhold bedredes ikke i Brøndby. Maaske var han dygtig og driftig; men Tiderne var ugunstige for Landbruget, og Udbyttet af Gaarden var næppe tilstrækkeligt til Familiens og den talrige Husstands daglige, nødtørftige Underhold. Af de Foretagender, han startede, gav Brænderiet og navnlig Bryggeriet et ret godt Udbytte, og han havde en ikke ringe Afsætning til Kroer og Udsalgssteder. Men han havde bygget meget og dyrt, og han og Frue vilde, trods deres ringe Kaar, ikke leve som Bønder, men standsmæssigt, og ikke afbryde Samvær med andre højadelige Familier; men hertil kunde hans Indtægter ikke strække til, og han var derfor stadig i Pengeforlegenhed og haardt trængt af Kreditorer. Saaledes blev han 1670 indstævnet af Slots-skriveren Jacob Ejlersen »til Dom at lide for 8 Aars resterende Landgilde«, til Beløb 318 Sldr. 18 Sk.; men da han sidste Aar havde præsteret Ydelser til Beløb 62 Sldr. 12 Sk., nedsattes Restancen. Samtidig blev han dømt til at betale Købmand i København Peder Hansen Korsør »skyldig Gæld 34 Sldr.«, og 1672 blev han dømt til at indfri en Obligation, stor 400 Sldr. Men alt dette forknyttede dog ikke den rastløse Mand mere, end at han 1674 fæstede en tredie øde Gaard i Kollekolle, for hvilken han i Indfæstning betalte 10 Rdl.

Imidlertid trak det atter op til Krig med Sverrig. Ax. Sehested og Fru Øllegaard var med stærke Slægtskabsbaand knyttet til Skaane; intet Under derfor, at deres Hjerter hang ved denne Landsdel, som man nu haabede ved Krigen atter at vinde tilbage til Danmark, og Ax. Sehested var da heller ikke sen med at melde sig til Tje-

nesten. Nu havde Regeringen Brug for ham, og d. 3. Juli 1675 blev han udnævnt til Ritmester ved Rostjenesten. Det første Krigsjaar laa han med sin Deling paa Lolland, men næste Aar deltog han i Krigen i Skaane. I August 1676 fulgte han en Hærafdeling paa 3000 Mand, der skulde angribe Halmstad. Den uduelige Overgeneral Duncam tog med hele sin Styrke Stilling i en Dalslugt ved Fyllebro, hvor den (d. 17. August) blev overrumplet af en overlegen svensk Styrke paa 7000 Mand, og her fandt de højere danske Officerer Rosenkranzt, Lützen og Sehested Heltedøden.

Det var en tung Prøvelse for Fru Øllegaard at modtage Budskabet om sin Ægtefælles Død, saa meget mere som Kreditorerne nu mødte frem med deres Fordringer. Slotsskriveren Jacob Eilersen krævede Konge- og Kirketiende for de tre foregaaende Aar; hun formaaede kun at udrede en Del af Beløbet, medens der for Restbeløbet — 50 Rdl. 5 Mk. 4 Sk. — udstedtes Revers, som hun i Aug. 1677 blev dømt til at indfri. Aar 1678 blev hun atter afkrævet resterende Tiender, deriblandt Præstetiender, som Præsten Peder Jespersen Skov opgjorde til 135 Sldr. Samme Aar blev hun af sin »gudfrygtig Pige Karen Thomasdatter« stævnet for Gæld 35 Sldr. 2 Mk. 12 Sk. Og da Jacob Eilersen 1682 vilde inddrive resterende Tiendebeholdning ved Rettergang, undlod hun at give Møde, hvorfor Herredsfogden afsagde følgende Kendelse: »Eftersom velb. Fru Øllegaard Thott hverken ved sig selv eller ved Fuldmægtig efter lovlig Indvarsling, og siden naar Retten er foretagen, nu i saa rum Tid ikke er mødt, naar Sagen til Doms er optagen, eller havt noget Gensvar at give paa Fordringen af Konge- og Kirketienden af den Gaards Avling, hun har i Brug i Brøndbyvestre. Thi vidste jeg intet andet at kende, end at Øllegaard Thott er pligtig at svare den resterende Konge- og Kirketiende inden 15 Dage.«

Under saadanne Forhold saa Fru Øllegaard sig nødsaget til at opgive Driften af Brænderiet og Bryggeriet samt sælge Kroen og den adelige Gaard i København. Men Gaarden i Brøndby klamrede hun sig fast til for dog at bevare et Hjem for sig og sine Børn; at dette lykkedes for

hende, skyldes nærmest Slægt og Venner, der kom hende til Hjælp, naar Nøden bankede paa Døren, og særlig blev hun vel støttet af Broderen Knud Thott. Denne, der ikke kunde udholde at være svensk Undersaat, mageskiftede 1682 sine skaanske Godser Næs og Knudstrup med Gaunø paa Sjælland og kom saaledes til at bo nærmere Søsteren. Hendes 2 andre Brødre, Holger og Tage, der ligeledes var store Godsbesiddere i Skaane, maatte ogsaa fortrække fra deres Hjemstavn; den sidste bosatte sig paa Strandegaard ved Præstø. En af Fru Øllegaards Ungdomsveninder var Grevinde Birgitte Parsbjerg (født Skeel), hvem hun undertiden aflagde Besøg i København og paa Gl. Køgegaard og vel ogsaa senere paa Gaunø, da Grevinden 1682 ægtede Fru Øllegaards Broder Knud Thott. Men iøvrigt levede hun sine sidste Aar i Stilhed i Brøndby, og her har hendes nærmeste Omgang været Præstefamilien der i Byen. Præsten, Herman Mortensen Lipper, havde tidligere været Ax. Sehesteds Præst som Sognepræst til Boeslev og Jerrestad Menigheder i Skaane; men i Krigsaarene blev han fuldstændig udplyndret og flygtede til København. 1680 blev han Præst til Brøndbyerne.¹⁾

Axel Sehested og Fru Øllegaard havde 8 Børn, af hvilke 2 døde som smaa. De øvrige var:

1) Mette, g. m. Steen Bille til Jungergaard og Grønkær i Salling.

2) Helvig Sophie, f. 1655, † 1705, g. m. Frederik Thott til Skabersjø og Eskildstrup i Skaane.

3) Dorthe, † ugift, havde forpagtet Vanstadgaard i Skaane.

4) Otto, der blev dræbt i en Duel i Hamborg.

5) Christen Thomesen, f. 1664, † 1736, der blev en berømt dansk Admiral.

6) Anne, f. 1664, † ugift i en høj Alder. Efter Moderens Død beboede hun med sit Søskendebarn Anne Thott (f. 1706) en Gaard i Roholte Sogn, der laa under Strandegaard.

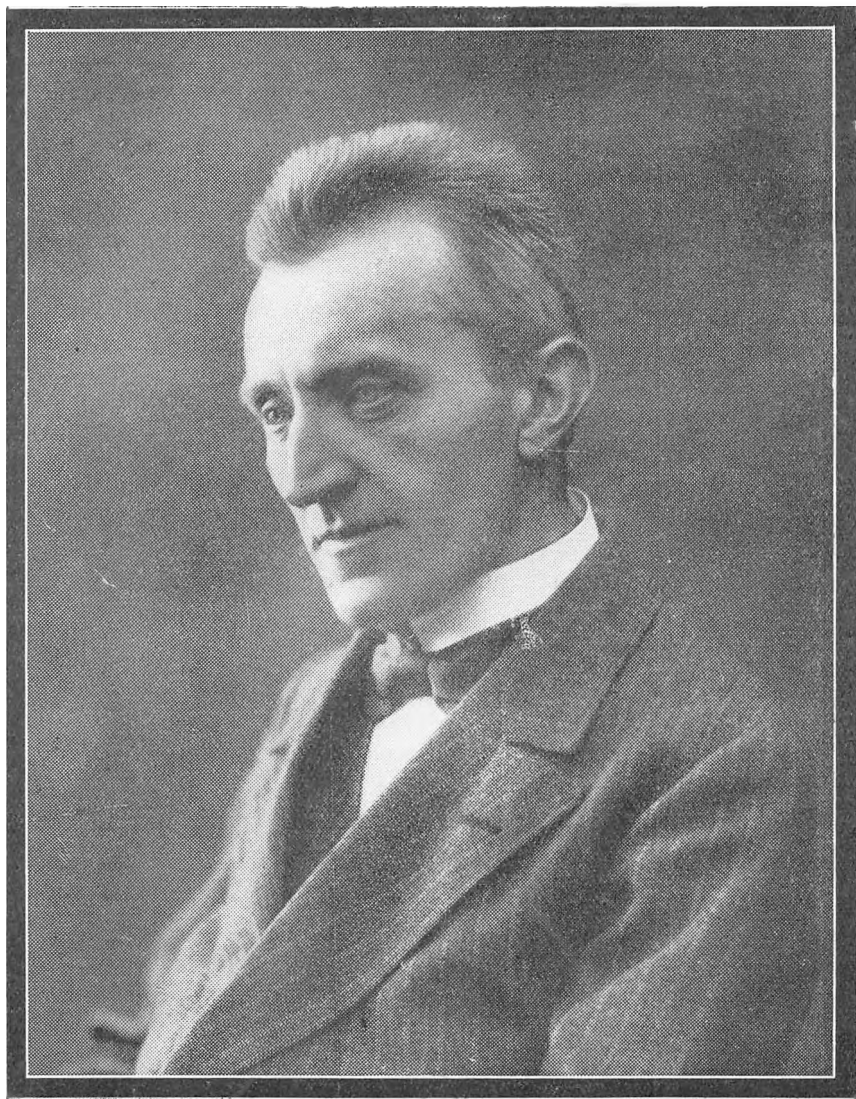
¹⁾ Jfr. Ministerialbog for Brøndbyerne med Selvbiografier af ældre Præster, i Landsarkivet.

De 3 førstnævnte Børn blev opdraget i Skaane hos deres nære Slægtninge; de 3 sidstnævnte blev opdraget i Brøndby.

Fru Øllegaard døde 3. August 1691, kun 53 Aar gammel. De store Sorger, Trængsler og Bekymringer, der mødte hende i Livet, har vel forkortet hendes Dages Tal. Hun blev bisat i Vejlsø Kirke, hvor hendes Kiste er nedsat i Slægten Thotts murede Gravhvelving.

Fru Øllegaard efterlod ikke sin Gaard i Brøndby i bedste Tilstand, hvorfor den efterfølgende Fæster Niels Hansen blev forundt 2 Aars Frihed for Skat og Landgilde. Paa Gaarden blev holdt Auktion over Efterladenskaber, tilhørende Boet. Boelsgaarden, som Ax. Sehested og Hustru beboede, var Byens nordligste Gaard. Dens Navn var da »Axel Sehesteds Gaard« og senere »Fruergaarden«. Stednavne paa Bymarken fra den Tid var Fru Øllegaards Tofte (Bakken vest for Gaarden), Fruens Enge og Fruens Marespæld. Disse Navne er dog nu glemte. — Kroen paa Toftevangen blev i mange Aar kaldt »Axel Sehesteds Hus«. Senere, da en Korporal Nissen blev Kromand, opkom Navnet Nissekroen. Da den gamle Køgevej blev forlagt til Stranden, mistede Kroen sin Søgning og blev nedlagt, og en ny Kro, Fedtekroen, blev bygget ved den nye Landevej paa Vallensbæk Mark.

Ved Byens Henlæggelse under Rytterdistrikterne blev Ax. Sehesteds Gaard delt i en Hovedparcel, den nuværende Tranemosegaard, og en mindre Parcel, Nordgaarden, medens Gaardens Jorder i Toftevangen blev lagt under Nissekroen, der, efter at Kroholderiet var nedlagt, blev kaldt Mæglergaarden.

Thomas Vilhelm Birkedal Bredsdorff.

Født i Odense d. 9. November 1868 som Søn af Pastor Morten Bredsdorff og Ryslinge-Præsten Vilhelm Birkedals Datter blev Thomas Vilhelm Birkedal Bredsdorff opdraget i et til Grundtvig og hans Livsanskuelse nøje knyttet, historisk-poetisk interesseret, af Tidens religiøse Rørelser

stærkt paavirker Hjem. Efter nogle Aars Uddannelse paa Askov Højskole og paa Kursus blev Bredsdorff Student og tog i København livlig Del i de aandelige Bevægelser og Brydninger i Halvfemsernes Begyndelse. Efter at have taget theologisk Embedsexamen i 1895 viede han sig strax til Højskolegerningen, først som Holger Begtrups Medhjælper som Lærer ved Frederiksborg Højskole og senere — fra 1907 — som selvstændig Leder af den af ham ved Roskilde Fjord opførte store Roskilde Højskole, der under hans energiske og dygtige Haand er bleven en af Landets største og mest ansete Højskoler, ligesom han selv ved sin Intelligens, sine fremragende Evner som Foredragsholder, sit Frisind og sin Fædrelandskærlighed hørte til denne Bevægelses ypperste Repræsentanter her i Landet. Bredsdorff havde altid haft et skrøbeligt Helbred; d. 2. Juli 1922 bukkede han under for en lang og haabløs Sygdom.

For Historisk Samfund i Københavns Amt har Bredsdorff haft en afgørende Betydning, idet han i 1910 var en af dets Stiftere, og det tør vel uden Tilsidesættelse af Medstifternes Fortjenester siges, at han var Sjælen i den Bevægelse og det Arbejde, der førte til dette Samfunds Oprettelse. At han ikke blev dets første Formand, skyldtes hans eget Ønske; efter Provst Pontoppidans Død i 1913 lod han sig dog overtale til at paatage sig dette Hverv, dog kun for et Aar, for da at trække sig tilbage og overlade Formandspladsen til daværende Rektor, Dr. phil. H. Bertelsen. Bredsdorff vedblev dog til sin Død at være Medlem af Bestyrelsen, og Historisk Samfund skylder ham Tak for hans betydningsfulde og trofaste Arbejde i dets Tjeneste.